

Sémantické preference intenzifikačních výrazů ve finštině

Zuzana Vorlíková (Praha)

SEMANTIC PREFERENCES OF INTENSIFICATION EXPRESSIONS IN FINNISH

This paper investigates the phenomenon of intensification from the point of view of semantics. Specifically, such intensifiers, which by their meaning specify the degree of the property, at the same time exhibit other semantic features. In communication, they can express, for example, what kind of feelings a given utterance evokes in the speaker. The analysis of intensifiers and their collocates is performed on Finnish material. Two groups of intensifiers are compared with the finding that the semantic features of the intensifiers themselves affect their collocability; but apparently synonymous intensifiers also have different semantic preferences.

KEYWORDS

Finnish intensifiers, semantic preference, adjectives, collocations, corpus-based analysis

KLÍČOVÁ SLOVA

finské intenzifikační výrazy, sémantická preference, adjektiva, kolokace, korpusová analýza

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366591.2023.1.6>

1. ÚVOD

Článek se zabývá jevem intenzifikace a konkrétněji pak jedním typem lexikálních intenzifikátorů ve finštině, který kromě specifikace míry nese i původní významové rysy. Zkoumána bude konstrukce adjektiva v genitivním tvaru, které je intenzifikující a je následováno adjektivem druhým, které je intenzifikátorem rozvíjeno. Finská gramatika před specifikovaným adjektivem neuzívá adverbium, ale genitivní tvar adjektiva, který plní adverbiální funkci. Jedná se o výrazy jako *hirveän kallis* (srov. české *hrozně drahý*), kdy *hirveän* je intenzifikátor (kmen *hirveä* s přidanou genitivní koncovkou *-n*). Předmětem korpusové analýzy je sice finské lexikum, řada z níže uvedených informací je ovšem obecného charakteru, platná i nad rámec finštiny, a naopak konkrétní zjištěné výsledky mohou posloužit jako východisko pro srovnání s dalšími jazyky.¹

V první kapitole bude stručně nastíněna základní charakteristika intenzifikace. Ve druhé kapitole následuje popis, jaké možnosti nabízí pro specifikaci míry finština, ve třetí kapitole pak stručně shrnutí, jakým způsobem je o nich pojednáno v odborné literatuře. Ve čtvrté kapitole bude následovat korpusová analýza intenzifikačních ad-

¹ V závorkách jsou uvedeny překlady u prvního výskytu finského lexému na stránce. Referenčními slovníky jsou Lindroos-Čermáková (2003) a *Kielitoimiston sanakirja* [online].

jektiv v genitivním tvaru. Tento typ byl zvolen pro svou produktivitu a pestrost. Na rozdíl od mnohých dalších intenzifikačních typů nesou tyto výrazy kromě upřesnění míry tak stále svůj původní význam, o kterém se předpokládá, že ovlivňuje kolokační možnosti.

Analyzovány budou nejprve samotné intenzifikátory z hlediska jejich sémantických rysů s cílem ověřit, zda se u nich některé rysy výrazně opakují, a zdají se tak být pro intenzifikaci preferované. V další části analýzy bude porovnána kolokabilita dvou skupin těchto intenzifikátorů — zakládající se na velkém rozměru a na nepříjemném pocitu, negativním hodnocení.

2. STRUČNĚ K INTENZIFIKACI

Intenzifikace udává míru nějaké vlastnosti, kterou je možné zesilovat, zeslabovat, ale i poukazovat na její průměrnou, neodchylující se hodnotu. Je obvykle subjektivní s důrazem na pragmatickou stránku užití, často spojenou s evaluací. Většina intenzifikátorů je při běžném užití neexaktní a neudává přesně měřitelnou míru, ale míru přibližnou, a navíc pojatou tak, jak ji chápe konkrétní mluvčí. Tato vágnost podporuje časté užívání intenzifikátorů zvláště v projevech mluveného charakteru. V jazyce je možné vyjádřit intenzifikaci téměř na všech jazykových rovinách, od prodloužení výslovnosti na rovině fonetické (např. *hóóódně dobrý*) po opakování výrazu (např. *strašně strašně moc*) na rovině syntaktické. Na lexikální rovině, která je dále předmětem článku, není skupina intenzifikátorů uzavřená a jejich množství by bylo komplikované přesně určit, navíc se mění v průběhu času (Čermák, 2010).

Intenzifikace bývá dávána do souvislosti s komparací. Oba jevy vyjadřují vztah výpovědi k nějaké hodnotové stupnici, v případě komparace je to porovnání různých hodnot, v případě intenzifikace jde o zařazení hodnoty do nějaké oblasti stupnice, která může být absolutní, vysoká, průměrná či malá. Intenzifikace bývá tedy méně kontextově závislá. Některé komparativní výrazy ztrácejí svůj primární význam a začínají pak plnit funkci intenzifikátorů. Jedná se o intenzifikační přirovnání, která bývají idiomatizovaná, například *silný jako lev* (Cvejnová, 1999). Matti Punttila (1985) zahrnuje intenzifikaci i komparaci pod souhrnný pojem gradace a komparaci označuje jako gradaci relativní, kdežto intenzifikace náleží ke gradaci absolutní.

Intenzifikátory často nesou kromě samotného vyjádření míry také sociální nebo pragmatický význam, jak ukazuje Beltrama ve své práci věnované anglickému výrazu *totally*. V případech, kdy intenzifikátor nese vysokou míru emotivnosti a má zřejmý sociální význam, se naopak potlačuje jeho původní intenzifikační funkce a lexikální význam se stává vyprázdněným (Beltrama, 2016).

Intenzifikace často slouží k upoutání pozornosti — například uvedením nadsazeně vysoké míry nebo rozšířením emocionální složky. Nadužívání intenzifikátorů a zvláště superlativů vede k oslabování jejich významu, který se pak dále zdá nedostatečný, obyčejný a je třeba ho nějakým způsobem posunout dále. Toto postupné zeslabení a potřeba nového zároveň zajišťuje produktivitu mnohých intenzifikačních prostředků. Punttila (1990) toto označuje jako inflaci lexému.

3. PROSTŘEDKY PRO VYJÁDŘENÍ MÍRY VE FINŠTINĚ

Následující výčet uvádí morfologické a lexikální prostředky, jakými se ve finštině specifikuje míra. Směrem od nejnižších jednotek, tedy morfémů, je na místě uvést sufix zvaný „*moderatiivijohdin*“, mající podobu *-hko*², jenž snižuje míru vlastnosti označené kmenem lexému (Hakulinen, 2004). Např. lexém *vanhahko* složený z kmene *vanha* (*starý*) a sufixu *-hko* je významově srovnatelný s českým výrazem *po-starší*. Zajímavou kategorií jsou intenzifikační prefixoidy, které stojí na pomezí prefixu a složeného slova. Jsou jimi například *koko-*, *läpi-*, *täys(i)-* a *umpi-* s významem *cele*, *úplně*, *naprosto*. Slovo *umpihullu* (*umpi = naprostý*, *hullu = blázen*) tedy znamená naprostý blázen. Některé z nich jsou používány také jako samostatné lexémy — například *hirmu* (*hrozně*), *tosi* (*skutečně*), *super* (*super*) je možné vidět i jako samostatná intenzifikační slova. Prefixoidy mohou být často součástí adjektiv a adverbíí, která se komparace běžně neúčastní nebo jsou cizího původu, např. *hypermoderni* (*hypermoderní*) (Punntila, 1985).

Implicitní vyjádření míry nesou i mnohé samostatné lexikální jednotky, které jako takové intenzifikátory nejsou. Výrazně se to projevuje u některých složených adjektiv nebo adverbíí, jejichž přední komponent je významově podobný přirovnání se spojkou *kuin* (*jako*). Příkladem by bylo vyjádření významu *krásný jako obrázek* buď se spojkou v podobě *kaunis kuin kuva* (*kaunis = krásný*, *kuin = jako*, *kuva = obraz*) nebo složeninou *kuvankaunis*, kde spojka není a lexém *kuva* se vyskytuje v přední části složeniny v genitivním tvaru. Punntila tyto výrazy přirovnává k superlativu, jelikož přední komponent složeniny je významově asociován s intenzitou, která se blíží krajní míře vlastnosti, již nese základní část složeniny. Zároveň zde může probíhat lexikalizace, při které se vlastní význam přední části postupně vyprazdňuje. Např. lexém *viti* v původním významu čerstvě napadaného sněhu se přes užití ve složenině *vitivalkoinen* (*sněhobílý*) postupně zbavuje tohoto primárního významu a začíná se používat i v jiných kontextech jako intenzifikační prefixoid, např. ve složenině *vitiviisas* (*velmi moudrý*), kde hlavní část složeniny se sněhem ani bělobou nesouvisí (Punntila, 1985).

Jedním z nejběžnějších způsobů, jak specifikovat míru vlastnosti, je přidání lexému, jehož primární funkcí je právě intenzifikace. Některé z nich jsou sémanticky vyprázdněné a plní pouze intenzifikační funkci (podle mluvnice *Iso suomen kielioppi* např. intenzifikační částice („*intensiteettipartikkelit*“) jako jsou *aivan*, *ihan*, *kovin*, *melko* (*naprosto*, *úplně*, *velmi*, *docela*) (Hakulinen, 2004), jiné navíc nesou kromě rysu kvantity i rys kvalifikační — mezi ně patří právě adjektiva a substantiva v genitivním tvaru jako *äärettömän kaunis* (*nesmírně krásný*) (Punntila, 1985).

Dalším způsobem vyjádření intenzity, v tomto případě vyšší, je reduplikace. Násobením téhož jazykového prvku přidává výrazu na intenzitě a vyvolává dojem opako-

2 Majuskule O v zápise značí možnou realizaci v podobě ö i o podle pravidel vokální harmonie. Ta ve finštině vyžaduje přizpůsobení vokálu v afixu vokálům ve kmeni slova, nemohou se spolu totiž kombinovat přední (ä, ö, y) a zadní (a, o, u) samohlásky. Uvedené adjektivum *vanha* (*starý*) obsahuje zadní vokály, proto by bylo přidávaným sufixem *-hko* se zadním vokálem o.

vání, trvání. Ve finštině se nejčastěji projevuje u lexémů *hieno*, *moni*, *pieni* (vynikající, mnohý, malý) a *suuri* (velký) v genitivním tvaru prvního výrazu jako *hienon hieno* (vynikajícím vynikající) (Punntila, 1985).

4. POPIS INTENZIFIKAČNÍCH ADJEKTIV V GENITIVU V ODBORNÉ LITERATUŘE

Popis intenzifikačních adjektiv z hlediska jejich vlastní sémantiky je v rámci jazykových příruček velmi strohý. Vzhledem k tomu, že adjektivní intenzifikátory bývají v mluvnicích obvykle uváděny společně s ostatními intenzifikačními výrazy, u kterých vlastní sémantické rysy nejsou tak bohaté, omezuje se pak i popis adjektiv na pouhé uvedení významu přiměřené či od normy odchýlené míry. O vlastnostech těchto adjektiv je tedy řečeno pouze to, že udávají různý stupeň míry, ale o tom, která adjektiva se typicky vyskytují v této funkci, není řečeno téměř nic.

Jako jediná se tématu sémantiky adjektivních intenzifikátorů více dotýká Terttu Orpana ve své disertační práci z roku 1988, kde se věnuje sémantice adverbíí a adjektiv v genitivu s adverbíální funkcí. Naznačuje i některé skupiny vymezené právě na základě sémantiky, nikoli pouze podle toho, jaký stupeň míry označují. V základním dělení se Orpana drží tří kategorií adverbíí určených Ahlmanem — materiální, intenzifikační a modální, ale jejich hranice považuje za prostupné. Orpana uvádí, že řada výrazů má jak kvalitativní, tak kvantitativní komponent. V případě intenzifikátorů pak kvalitativní komponent a míra lexikalizace ovlivňují jeho kombinatorické schopnosti. Například výrazy *ihastuttavan*, *säälittävän*, *hämmästyttävän* (okouzlujícím, politováníhodně, překvapujícím) nesou jak kvalifikační, tak kvantifikační komponent. Ohledně adjektiv, která primárně specifikují kvantitu, naznačuje Orpana několik významových skupin, jejichž lexémy se objevují v této roli opakovaně. Jedná se například o skupinu intenzifikátorů, jejichž význam lze chápat jako nějakou reakci na danou odchylku od normy, například *ihastuttavan kaunis tyttö* (okouzlujícím krásná dívka). Z hlediska míry samotné odchylky lze vydělit i výrazy, které označují nějaký absolutní stav, koncový bod, například *tappavan myrkyllinen* (smrtelně jedovatý). K těmto výrazům značících absolutní stav by mohla patřit skupina morfologicky ohraničená sufixem, nesoucím absenci významu, obsaženém ve kmeni slova *-(mA)tOn*, například *kuulumattoman* s významem *neslyšně* (*kuulua* — být slyšet, *kuulumaton* — neslyšný, *kuulumattoman* — genitivní tvar) specifikující výrazy mající vztah ke sluchu, např. *kuulumattoman hiljainen ääni* (neslyšně tichý hlas). Další skupinou jsou výrazy, jež mají prozatím dostatečně výrazný i kvantitativní komponent, který významově souzní s rozvíjeným adjektivem a je do jisté míry jeho synonymem, například *mikroskooppisen pieni* (mikroskopicky malý) (Orpana, 1988).

5. ANALÝZA

5.1 SÉMANTIKA NEJFREKVENTOVANĚJŠÍCH INTENZIFIKÁTORŮ

Následující analýza se zaměří nejprve na to, jaké sémantické rysy se pro intenzifikaci jeví jako vhodné. Korpusová analýza se zakládá na datech z psaného srovnatelného korpusu řady Aranea, konkrétně z korpusu *Araneum Finnicum Maius (Finnish, 15.04)*, který je dostupný v rámci *Českého národního korpusu* na adrese www.korpus.cz (autor Vladimír Benko). Tento webový korpus obsahuje přibližně jednu miliardu slov a skládá se z tematicky různorodých textů obsažených na internetu. Materiál tak tvoří například různé blogy, fóra nebo informační servery. Tento korpus byl zvolen z důvodu potřeby dostatečně rozsáhlých dat. Jeho nevýhodou je neodlišení spisovných a nespisovných projevů, které se na internetu mísí. Korpus řady InterCorp, který taktéž nabízí finskojazyčný materiál, bohužel nemá dostatečnou velikost a při podrobnější analýze čítaly výsledky pro většinu intenzifikátorů pouze jednotky či nižší desítky výskytů.

Pro analýzu je zvoleno 100 nejfrekventovanějších intenzifikátorů³ v konstrukci adjektivum v genitivu jakožto intenzifikující následované adjektivem intenzifikovaným (srov. české *strašně velký, hrozně starý, nemožně drahý*). Konstrukce byla vyhledána pomocí CQL dotazu `[tag="A_Gen_Sg.*"] [tag="A_*"]`. Vzhledem k tomu, že analýza je z větší části kvantitativní a zkoumaný materiál byl zvolen na základě vysokých frekvencí, je pravděpodobné, že blíže zkoumaná adjektiva budou ve své intenzifikační funkci poměrně ustálená, a tudíž by měla mít i širokou kolokabilitu. I přes to lze však očekávat odlišnosti, které ukáže srovnání dvou rozdílných skupin intenzifikátorů.

Hypotéza je, že vlastní sémantika intenzifikátorů se může odrazit v jejich kolokacích tak, že budou preferovat rozvíjení adjektiv vztahujících se ke stejné doméně, jako je jejich vlastní. Výzkumné otázky jsou následující:

- 1) Jaké původní sémantické rysy se v intenzifikační funkci objevují?
- 2) Liší se sémantická preference jednotlivých skupin? Jako sémantická preference je chápáno upřednostňování kolokátů s určitými sémantickými rysy.
- 3) Mají intenzifikátory ze stejné skupiny shodné sémantické preference, a fungují tedy jako synonyma?

pořadí A	pořadí B	Intenzifikátor	počet výskytů	i.p.m.	Překlad
1.	1.	Erityisen	62 056	51,71	zvláště
2.	2.	mahdollisimman	61 272	51,06	nejvíce možné
3.	3.	suhteellisen	34 536	28,78	úměrně
4.	4.	äärimmäisen	29 360	24,47	krajně

³ Z výsledků pro danou konstrukci (adjektivum v genitivu následované adjektivem v libovolném pádě) byly vyřazeny takové výrazy, které v nadpoloviční většině neplnily intenzifikační funkci, nebo jsou to výrazy, které mají genitivní specifikaci jako obligatorní.

pořadí A	pořadí B	Intenzifikátor	počet výskytů	i.p.m.	Překlad
5.	6.	Sopivan	19 772	16,48	vhodně
6.	7	poikeuksellisen	17 358	14,46	výjimečně
7.	8.	ihanan	16 858	14,05	úžasně
8.	9.	turhan	15 417	12,85	zbytečně
9.	12.	uskomattoman	12 370	10,31	neuvěřitelně
10.	13.	kohtuullisen	11 336	9,45	přiměřeně
11.	14.	mukavan	11 304	9,42	příjemně
12.	15.	melkoisen	11 044	9,2	poměrně
13.	17.	valtavan	8 056	6,71	ohromně
14.	18.	harvinaisen	7 851	6,54	vzácně
15.	20.	kohtalaisen	7 729	6,44	přiměřeně
16.	21.	hirveän	7 449	6,21	hrozně
17.	22.	äärettömän	7 370	6,14	nekonečně
18.	23.	ehdottoman	6 716	5,6	bezpodmínečně
19.	24.	kauhean	6 549	5,46	děsně
20.	25.	älyttömän	6 504	5,42	šíleně
21.	26.	mielettömän	6 383	5,32	šíleně, nesmyslně
22.	31.	ilmeisen	5 462	4,55	zjevně
23.	32.	käsittämättömän	5 227	4,36	nepochopitelně
24.	33.	erinomaisen	5 166	4,3	výborně
25.	35.	täydellisen	4 930	4,11	úplně, dokonale
26.	36.	tavattoman	4 733	3,94	neobyčejně
27.	39.	hurjan	4 063	3,39	divoce
28.	42.	kamalan	3 803	3,17	strašně
29.	44.	tasaisen	3 732	3,11	vyrovnaně
30.	46.	mahdottoman	3 262	2,72	nemožně
31.	47.	kohtuuttoman	3 240	2,7	nepřiměřeně
32.	56.	järjettömän	2 684	2,24	šíleně
33.	59.	huikean	2 581	2,15	závratně
34.	60.	erikoisen	2 448	2,04	zvláště
35.	67.	puhtaan	2 183	1,82	čistě
36.	68.	suunnattoman	2 173	1,81	nesmírně
37.	69.	sairaan	2 153	1,79	chorobně
38.	75.	pikkuisen	2 006	1,67	malinko
39.	77.	oudon	1 861	1,55	podivně
40.	82.	totaalisen	1 737	1,45	totálně
41.	86.	törkeän	1 646	1,37	sprostě
42.	91.	ainutlaatuisen	1 520	1,27	jedinečně
43.	94.	kertakaikkisen	1 496	1,25	definitivně
44.	98.	tarpeettoman	1 399	1,17	nepotřebně
45.	99.	hirmuisen	1 392	1,16	příšerně
46.	101.	yksinkertaisen	1 376	1,15	jednoduše

pořadí A	pořadí B	Intenzifikátor	počet výskytů	i.p.m.	Překlad
47.	102.	olennaisen	1 354	1,13	podstatně
48.	103.	vaarallisen	1 353	1,13	nebezpečně
49.	105.	tajuttoman	1 342	1,12	nepochopitelně
50.	111.	näennäisen	1 237	1,03	zdánlivě
51.	119	epätavallisen	1 167	0,97	nezvykle
52.	120.	ennätyksellisen	1 158	0,96	rekordně
53.	121.	suhteettoman	1 157	0,96	neúměrně
54.	122.	avoimen	1 153	0,94	otevřeně
55.	124.	klassisen	1 130	0,93	klasicky
56.	126.	Ikävän	1 122	0,93	nepříjemně
57.	127.	hämmentävän	1 120	0,93	matoucně
58.	128.	häviävän	1 101	0,92	mizivě
59.	129.	selkeän	1 099	0,92	jasně
60.	131.	ihmeellisen	1 085	0,9	záračně
61.	134.	kummallisen	1 049	0,87	zvláště
62.	136.	loputtoman	1 039	0,87	nekonečně
63.	140.	kevyen	1 026	0,85	lehce
64.	141.	tolkuttoman	1 011	0,84	nesmyslně
65.	145.	ylivoimaisen	972	0,81	nadpřirozeně
66.	146.	taivaallisen	968	0,81	nebesky
67.	148.	tiukan	956	0,8	úzce
68.	150.	jumalattoman	916	0,76	bezbožně
69.	151.	ennennäkemättömän	915	0,76	nevidaně
70.	152.	suloisen	908	0,76	roztomile
71.	156.	luvattoman	883	0,74	nedovoleně
72.	160.	toivottoman	868	0,72	beznadějně
73.	161.	tyypillisen	858	0,71	typicky
74.	165.	mittaamattoman	818	0,68	nezměrně
75.	166.	mitättömän	813	0,68	drobně
76.	167.	omituisen	810	0,67	divně
77.	169.	turvallisen	798	0,66	bezpečně
78.	170.	hullun	788	0,66	bláznivě
79.	172.	tylsän	774	0,64	nudně
80.	174.	autuaan	764	0,64	požehnaně
81.	175.	auttamattoman	748	0,62	nenapravitelně
82.	177.	kumman	737	0,61	podivně
83.	182.	harmillisen	728	0,61	mrzutě
84.	183.	sietämättömän	724	0,6	nesnesitelně
85.	190.	tuskallisen	697	0,58	bolestně
86.	193.	varovaisen	690	0,57	opatrně
87.	195.	aikamoisen	687	0,57	pořádně
88.	196.	hillittömän	686	0,57	nezkrotně

pořadí A	pořadí B	Intenzifikátor	počet výskytů	i.p.m.	Překlad
89.	199.	korvaamattoman	672	0,56	nenahraditelně
90.	202.	sanoinkuvaamattoman	663	0,55	slovy nepopsatelně
91.	221.	surkean	656	0,55	bídně
92.	205.	sataprosenttisen	640	0,53	stoprocentně
93.	211.	absoluuttisen	635	0,53	absolutně
94.	221.	oleellisen	600	0,5	podstatně
95.	222.	henkeäsalpaavan	585	0,49	dechberoucně
96.	223.	karun	582	0,48	drsně
97.	227.	onnettoman	568	0,47	nešťastně
98.	230.	ylitsepääsemättömän	553	0,46	nepřekonatelně
99.	232.	huiman	540	0,45	bujně
100.	235.	luonnottoman	538	0,45	nepřirozeně

TABULKA 1. Sto nejfrekventovanějších intenzifikátorů⁴

Co se týče celkových výsledků pro užitý CQL dotaz, v první dvacítce se vyskytovaly téměř výhradně intenzifikační výrazy, což ukazuje na typické uplatnění intenzifikačního významu v této konstrukci. S jinými funkcemi se začaly mísit až na spodnějších pozicích.

Jasně patrná byla skupina intenzifikátorů, které vyjadřují přímý vztah k normě. Tyto intenzifikátory byly nejfrekventovanější. Jedná se o *erityisen*, *suhteellisen*, *sopivan*, *poikeuksellisen*, *turhan*, *kohtuullisen*, *melkoisen*, *kohtalaisen*, *epätavallisen*, *tyypillisen* (zvláště, *úměrně*, *vhodně*, *výjimečně*, *zbytečně*, *přiměřeně*, *poměrně*, *přiměřeně*, *nezvykle*, *typicky*) a další. V této skupině se vyskytovaly dvojice vytvořené morfologicky od stejného základu fungující jako antonyma: *suhteellisen* (*úměrně*) – *suhteettoman* (*neúměrně*), *kohtuullisen* (*přiměřeně*) – *kohtuuttoman* (*nepřiměřeně*). Významově tato skupina označuje buď odchylku od běžné míry, či soulad s ní. Za pozornost proto stojí, který z těchto významů se jeví jako častější. Na frekvenční špičce se oba tyto typy vyskytovaly poměrně vyváženě – běžná míra je reprezentovaná intenzifikátory *suhteellisen*, *sopivan* a *kohtuullisen* a odchylku představuje *erityisen*, *poikeuksellisen* nebo také *turhan*, ale s klesajícím počtem frekvencí a nižšími pozicemi v tabulce převažovaly intenzifikátory značící odchylku. Jejich repertoár je mnohem pestřejší. Jako specifitější podskupinu lze vymezit výrazy, které udávají krajní, nějakým způsobem absolutní bod škály, na něž upozorňovala Orpana (1988). Jedná se o výrazy *täydellisen*, *totaalisen*, *sataprosenttisen*, *absoluuttisen* (*úplně*, *totálně*, *stoprocentně*, *absolutně*) a *puhtaan* (*čistě*).

Početnou skupinu tvořily výrazy s významem velikosti: *valtavan*, *äärettömän*, *sunnottoman*, *pikkuisen*, *loputtoman*, *mittaamattoman*, *mitättömän* (*ohromně*, *nekonečně*, *nesmírně*, *malinko*, *nekonečně*, *nezměrně*, *drobně*). S významem fyzikální vlastnosti by

⁴ První řadová číslovka sloupce pořadí A udává pořadí výrazu v této vybrané skupině intenzifikátorů, druhá řadová číslovka pod zkratkou pořadí B udává umístění v celkové frekvenci konstrukce adjektivum v genitivu následované adjektivem v libovolném čísle a pádě, aby bylo zřetelné množství vynechaných výrazů, které byly z analýzy vyřazeny.

jim byl blízký ještě výraz *kevven* (*lehce*), popřípadě *tiukan* (*úzcce*). Mezi nimi samotnými by bylo možné vysledovat škálu od *pikkuisen* (*malinko*) přes *valtavan* (*ohromně*) až po zbylé lexémy se sufixem *-(mA)tOn*, které poukazují na tak veliký rozměr, že není možné ho celý postihnout, změřit či určit jeho hranice, což je zároveň přibližuje k výše uvedeným výrazům typu *täydellisen* (*úplně*) a *totaalisen* (*totálně*). Celá tato skupina tak, ač v různé míře, označuje odchylku od normy.

Poměrně homogenní skupinu tvořily intenzifikátory, ve kterých se tematizuje rozum či porozumění a typicky pak jejich absence. Patří sem intenzifikátory *älyttömän*, *mielettömän*, *käsittämättömän*, *järjettömän*, *tajuttoman* (*šileně, nesmyslně, nepochopitelně, nerozumně, nepochopitelně*) a *tolkuttoman* (*nesmyslně*). Dále se mezi intenzifikátory vyskytla řada výrazů, které označují stav mimo kontrolu, například *hurjan*, *hillittömän* (*divoce, nezkratně*) či *huiman* (*bujně*). Motivaci, proč právě tyto lexémy získaly i intenzifikační funkci, lze spatřovat v tom, že daná míra je natolik velká, že není možné ji pojmut rozumem a vymyká se možností pochopení, kontroly. Několika lexémy byla zastoupena skupina značící podivnost: *oudon*, *kummallisen*, *omituisen* (*divně, zvláštěně, prapodivně*) a *kumman* (*podivně*), kterou by bylo možné rovněž chápat jako částečně související s rozumovým chápáním, mimo nějž míra stojí, a tím vzbuzuje podiv. Další dvě skupiny jsou ve vzájemném protikladu k sobě a vymezují se na základě kladného či záporného hodnocení. Mezi kladné by patřily výrazy *ihanan*, *mukavan*, *erinomaisen* (*úžasně, příjemně, výborně*) a o něco specifitější *suloisen* (*rozto-mile*) či *ihmeellisen* (*zázračně*), které se podobně jako *taivaallisen* (*nebesky*) a *autuaan* (*požehnaně*) svým původním významem přibližuje náboženské tematice. Jako kladný lze pojímat také výraz *turvallisen* (*bezpečně*). Mnoho lexémů s významem pozitivního hodnocení či příjemného pocitu figurovalo sice vysoko ve frekvencích vyhledávané konstrukce, ale v intenzifikačním významu nemělo dostatečné procento výskytů. U zde jmenovaných byla však stále významná především kvantifikační funkce a kvalifikační ji spíše jen doplňovala. Takovéto výrazy poukazují obvykle na míru, která je o něco vyšší, natolik, aby na ni byl důvod upozornit, ale zároveň není nijak znepokojivá.

Opačné intenzifikátory s vlastním negativním významem se ve skupině vyskytovaly v podstatně vyšším počtu (a obvykle s jednoznačně převažující intenzifikační funkcí) než jejich pozitivní protějšky. Důvod lze spatřovat v tom, že příjemné pocity odkazují spíše na přiměřenou míru, ne na krajní mez. A mezi intenzifikátory panuje celkově tendence upozorňovat více na výraznější odchylky než na míru bližší normě, jak už bylo pozorováno v první jmenované skupině. Mezi nepříjemné patří výrazy *hirveän*, *kauhean*, *kamalan*, *hirmuisen* (*hrozně, děsně, strašně, příšerně*), které měly všechny vysoké počty výskytů a svými primárními významy označují pocity hrůzy a děsu. Dále nesou negativní rys výrazy vyjadřující nepříjemnost a smutek *ikä-vän*, *toivottoman*, *harmillisen*, *tuskallisen*, *surkean*, *onnetoman* (*nepříjemně, beznadějně, mrzutě, bolestně, bídně, nešťastně*), vlastním významem odlišnější *sairaan* (*chorobně*). Svými negativními konotacemi jsou těmto blízké také *karun*, *tylsän*, *törkeän*, *vaarallisen* (*drsně, nudně, sprostě, nebezpečně*) a s náboženským odkazem *jumalattoman* (*bezbožně*). O míře se zde tedy v mnoha případech hovoří prostřednictvím příjemného a nepříjemného, přičemž příjemnou mírou se obvykle myslí taková, která je v mezích obvyklosti a očekávání, je žádoucí, zatímco nepříjemné pocity mohou být vyvolané

právě přílišným vzdálením od očekávaného. Mnoho z těchto výrazů je však už natolik lexikalizovaných, že jimi vyjádřená vysoká míra vlastnosti nemusí být nutně vnímána jako nepřijemná.

Jako další, ale méně homogenní, se jevila skupina, kde je na pozadí intenzifikátorů předpokládána přítomnost nějakého proživatele či vykonavatele. Jako prototypický případ lze uvést intenzifikátory *uskomattoman*, *ennennäkemättömän*, *sietämättömän*, *sanoinkuvaamattoman*, *henkeäsalpaavan* (*neuvěřitelně, dříve neviděně, nesnesitelně, slovy nepopsatelně, dechberoucně*) nebo *ylitsepäsemättömän* (*nepřekonatelně*), které už svým odvozením od sloves předpokládají někoho, kdo danou činnost vykonává nebo je jí zasahován.

Další možnou kategorií, jejíž některé případné členy však zároveň spadají i do skupin hodnotících, by byla taková adjektiva, která se svým primárním významem vztahují k něčemu nadpřirozenému, často souvisejícímu s náboženskými představami. Jednalo by se o výrazy jako *taivaallisen*, *ylivoimaisen* (*nebesky, nadpřirozeně*) či *ihmeellisen* (*zázračně*).

Mnohé lexémy jsou zařaditelné do více skupin zároveň a některé jsou naopak tak specifické, že je těžké určit jejich souvislost s ostatními intenzifikátory. Valná většina značí větší odchylku od normy, jen poměrně malé množství poukazuje na průměrnou míru — jejich skupina se jeví jako méně produktivní, ale mnohé tyto intenzifikátory pak mají vysoké frekvence — zřejmě protože mluvčí nemá na výběr tak širokou škálu výrazů, se frekvence neštěpí velkým množstvím zástupců. Tuto tendenci lze přisoudit faktu, že velká míra vzbuzuje jednak větší potřebu na sebe poukázat a také že skrze označení míry jako velké je v komunikaci přitahována pozornost adresátů (Kaloinen et alii, 2004).

U řady příkladů se objevila i jistá jazyková hravost uplatňující se v užití intenzifikační konstrukce, z níž bylo patrné, že si uživatel jazyka uvědomuje rozdílné sémantické rysy mezi intenzifikátorem a jeho kolokací. Například *Aika kuluu hirmuisen nopeasti, myös tavallinen arki. Tai ehkä etenkin juuri ne tavallisen ihanat ja ihanan tavalliset päivät* (*Čas běží hrozně rychle, i všední běžnost. Nebo možná právě ty všedně úžasné a úžasně všední dny*). Mnohdy se zdá, že samotný adjektivní intenzifikátor stále nevyjadřuje vysokou míru dostatečně a nachází se před ním ještě intenzifikační částice — zejména *aivan* (*naprosto*), *ihan* (*úplně*) nebo *niin* (*tak*), dále je na ně odkazováno jako na druhé intenzifikátory.

5.2 INTENZIFIKÁTORY S VÝZNAMEM VELKÉHO ROZMĚRU

Tuto skupinu pro korpusovou kolokační analýzu reprezentují intenzifikátory *valtavan* (*ohromně*), *äärettömän* (*nekonečně*) a *suunnattoman* (*nesmírně*), jakožto nejfrekventovanější zástupci dle i.p.m. (počet výskytů v hypotetickém korpusu o velikosti 1 milion slov). Dle i.p.m. jsou řazeny i následující seznamy kolokátů. Ty byly hledány pomocí funkce korpusu „Frekvence → Vlastní“ na pozici vpravo v rámci CQL dotazu [tag="A_Gen_Sg.*"][tag="A_.*"], tedy pozice intenzifikovaného adjektiva stojícího bezprostředně za intenzifikátorem.

pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.	pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.
1.	suuri (velký)	1704	1,42	11.	upea (výborný)	106	0,09
2.	kokoinen (mající jistou velikost)	744	0,62	12.	kallis (drahý)	89	0,07
3.	hyvä (dobrý)	499	0,42	13.	hauska (zábavný)	81	0,07
4.	iso (velký)	477	0,4	14.	korkea (vysoký)	78	0,06
5.	hieno (vynikající)	462	0,38	15.	iloinen (veselý)	74	0,06
6.	tärkeä (důležitý)	266	0,22	16.	voimakas (silný)	70	0,06
7.	laaja (široký)	248	0,21	17.	mielenkiintoinen (zajímavý)	61	0,05
8.	pitkä (dlouhý)	237	0,2	18.	kova (silný)	50	0,04
9.	kaunis (krásný)	143	0,12	19.	onnellinen (šťastný)	50	0,04
10.	ihana (úžasný)	109	0,09	20.	arvokas (hodnotný)	47	0,04

TABULKA 2. 20 nejfrekventovanějších kolokátů pro intenzifikátor *valtavan*

pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.	pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.
1.	hyvä (dobrý)	1485	1,24	11.	vaikea (složité)	133	0,11
2.	hieno (skvělý)	281	0,23	12.	kova (silný)	130	0,11
3.	hauska (zábavný)	262	0,22	13.	mukava (pohodlný)	124	0,1
4.	kiva (prima)	215	0,18	14.	iso (velký)	115	0,1
5.	kaunis (krásný)	181	0,15	15.	huono (špatný)	98	0,08
6.	ihana (skvělý)	170	0,14	16.	halpa (levný)	83	0,07
7.	helppo (jednoduchý)	153	0,13	17.	tärkeä (důležitý)	79	0,07
8.	kallis (drahý)	147	0,12	18.	upea (výborný)	74	0,06
9.	pitkä (dlouhý)	142	0,12	19.	mielenkiintoinen (zajímavý)	72	0,06
10.	suuri (velký)	134	0,11	20.	siisti (čistý/fajnový)	67	0,06

TABULKA 3. 20 nejfrekventovanějších kolokátů pro intenzifikátor *äärettömän*

Intenzifikátor *valtavan* (ohromně) projevilsilnou tendenci kolokovat s adjektivem *suuri* (velký), výskyt této konstrukce výrazně převyšil frekvence ostatních kolokací. Celkově byla frekventovaná adjektiva udávající rozměr, a to spíše větší — viz vysoké postavení *suuri*, *iso*, *laaja*, *pitkä*, *korkea* (velký, velký, široký, dlouhý, vysoký). Dále pozitivní adjektiva jako *hyvä*, *hieno*, *kaunis*, *ihana*, *upea* (dobrý, vynikající, krásný, skvělý, výborný) a adjektiva odkazující k nějaké hodnotě, ať už finanční, či abstraktní — *kallis*, *arvokas* (drahý, hodnotný) a s nimi související *rikas* (bohatý). Opakovala se též obtíž-

nost značící adjektiva — *vaikea*, *monimutkainen*, *raskas* (obtížný, komplikovaný, těžký). Jediným primárně negativním adjektivem bylo *huono* (špatný), a to v poměrně zanedbatelném počtu 24 výskytů (i.p.m 0,02).

Záporné věty se s konstrukcí, kde jako intenzifikátor figuruje *valtavan*, vyskytovaly jen výjimečně, ojediněle byly i druhé intenzifikátory, které se objevily spíše s kladně hodnotícími adjektivy.

pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.	pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.
1.	hyvä (dobrý)	1485	1,24	11.	vaikea (složitý)	133	0,11
2.	hieno (skvělý)	281	0,23	12.	kova (silný)	130	0,11
3.	hauska (zábavný)	262	0,22	13.	mukava (pohodlný)	124	0,1
4.	kiva (prima)	215	0,18	14.	iso (velký)	115	0,1
5.	kaunis (krásný)	181	0,15	15.	huono (špatný)	98	0,08
6.	ihana (skvělý)	170	0,14	16.	halpa (levný)	83	0,07
7.	helppo (jednoduchý)	153	0,13	17.	tärkeä (důležitý)	79	0,07
8.	kallis (drahý)	147	0,12	18.	upea (výborný)	74	0,06
9.	pitkä (dlouhý)	142	0,12	19.	mielenkiintoinen (zajímavý)	72	0,06
10.	suuri (velký)	134	0,11	20.	siisti (čistý/fajnový)	67	0,06

TABULKA 3. 20 nejfrekventovanějších kolokátů pro intenzifikátor *äärettömän*

Nejčastějším kolokátem pro *äärettömän* (nekonečně) bylo adjektivum *tärkeä* (důležitý), tedy jiné adjektivum než u výrazu *valtavan* (ohromně). Ale na rozdíl od něj tento intenzifikátor neměl výrazně vysokou preferenci vůči jednomu lexému. Počty frekvencí klesaly vyrovnaně a rozdíly nebyly tak náhlé jako u předešlého intenzifikátoru. Zajímavá byla vzdálenost synonym *suuri* (velký, označuje spíše abstrakta) a *iso* (velký, označuje spíše konkréta), jejichž rozdíl u ostatních zkoumaných intenzifikátorů tak velký nebyl. Ve vrchní části tabulky se nacházela blízko u sebe i antonyma vztahující se ke stejné doméně — viz *suuri* — *pieni* (velký — malý), *vaikea* — *helppo* (složitý — jednoduchý) a *hyvä* — *huono* (dobrý — špatný). Z hlediska pozitivní a negativní charakteristiky se jednalo více o výrazy pozitivní, ale ne s absolutní převahou — viz přítomnost adjektiv *huono*, *surullinen*, *tylsä*, *paha*, *typerä* (špatný, smutný, nudný, zlý, hloupý) atd. Frekventované pozice byly podobně jako u *valtavan* obsazovány hojně také adjektivy rozměru nebo důležitosti a obtížnosti. Oproti předchozímu intenzifikátoru stálo vysoko adjektivum *kiitollinen* (vděčný).

Při pohledu na širší kontext výrazně převažovalo rozvíjení abstrakt, což bylo patrné například v kontextu konstrukce *äärettömän iso* (lexém *iso* popisuje spíše fyzicky velké předměty než abstrakta, což zde neplatilo) nebo *äärettömän kaunis* (nekonečně krásný) — s lexémem *kaunis* se u ostatních zkoumaných intenzifikátorů vyskytovaly převážně popisy lidského vzhledu, místa, ale zde se jednalo častěji o abstraktnější

pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.	pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.
1.	hyvä (dobrý)	1543	1,29	11.	iso (velký)	79	0,07
2.	hieno (vynikající)	605	0,5	12.	siisti (čistý/ fajnový)	66	0,05
3.	ihana (úžasný)	528	0,44	13.	herkullinen (lahodný)	66	0,05
4.	upea (výborný)	483	0,4	14.	tyytyväinen (spokojený)	57	0,05
5.	kaunis (krásný)	448	0,37	15.	tärkeä (důležitý)	55	0,05
6.	hauska (zábavný)	221	0,18	16.	kallis (drahý)	52	0,04
7.	kiva (prima)	191	0,16	17.	onnellinen (šťastný)	44	0,04
8.	suuri (velký)	109	0,09	18.	vaikea (složité)	43	0,04
9.	mukava (pohodlný)	94	0,08	19.	pitkä (dlouhý)	38	0,03
10.	kova (silný)	79	0,07	20.	helppo (jednoduchý)	35	0,03

TABULKA 4. 20 nejfrekventovanějších kolokátů pro intenzifikátor *suunnattoman*

krásu, například krásu člověka s ohledem na jeho charakter, nikoli vzhled. Zápor se objevil jen výjimečně.

Adjektivum rozvíjené intenzifikátorem *suunnattoman* (*nesmírně*) s výrazně vyšší frekvencí, která ho dělí od ostatních, bylo *suuri* (*velký*). Počty frekvencí v tabulce rychle klesaly. Na předních místech se dále držela adjektiva s významem důležitosti a hodnotnosti — *tärkeä* (*důležitý*) a *arvokas* (*hodnotný*), s nimi související *kallis* (*drahý*), případně i *ylpeä* (*pyšný, hrdý*), dále jednoznačně pozitivní adjektiva — *iloinen*, *onnellinen*, *kaunis* (*veselý, šťastný, krásný*), blízké by této skupině bylo i *kiitollinen* (*vděčný*) a rozměrová adjektiva, z nichž dominovalo již zmíněné *suuri*, ostatní měla již nižší frekvence.

Druhý intenzifikátor zůstal spíše výjimečným jevem. Zápor se ve výsledcích tohoto intenzifikátoru vyskytoval méně než v deseti procentech případů.

Tyto tři intenzifikátory, ačkoli jsou založeny na stejném sémantickém rysu, nemají své sémantické preference totožné. Předpokladu, že intenzifikátor bude výrazně preferovat kolokace vztahující se ke stejné doméně, jako nese on sám, odpovídají výsledky u *valtavan* (*ohromně*). Toto však nelze říct o intenzifikátoru *äärettömän* (*nekoječně*), který mezi své kolokáty přijímal různorodá adjektiva, rozměrově velká i malá, a navíc primárně kolokoval s lexémem *tärkeä* (*důležitý*). Intenzifikátor *suunnattoman* (*nesmírně*) také neměl tak velkou tendenci rozvíjet výhradně rozměrová adjektiva, ačkoli primárně kolokoval s lexémem *suuri*. Kromě intenzifikátoru *äärettömän*, jehož kolokace už byly označeny za různorodé, panovala tendence pojit se z hlediska hodnocení a citů více s pozitivními významy. Poměrně řídké bylo užití druhých intenzifikátorů. Zápor byl ojedinělý.

5.3 INTENZIFIKÁTORY S VÝZNAMEM NEPŘÍJEMNÉHO POCITU

Tuto skupinu v korpusové analýze zastupují intenzifikátory *hirveän*, *kauhean* a *kamalan*. Ve svém primárním významu všechny tři popisují vlastnosti vzbuzující pocity děsu, strachu a hrůzy. V češtině jim odpovídají adverbia *hrozně*, *děsně*, *strašně*. Nejčastějším zástupcem této skupiny je výraz *hirveän*, o trochu méně frekventovaný je výraz *kauhean*. Výraz *kamalan* se pohyboval již na nižších frekvenčních číslech, přesto byl však třetím nejfrekventovanějším z této skupiny.

pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.	pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.
1.	hyvä (dobrý)	541	0,45	11.	kiva (prima)	117	0,1
2.	vaikea (složitý)	538	0,45	12.	helppo (jednoduchý)	115	0,1
3.	suuri (velký)	335	0,28	13.	näköinen (vypadající nějak)	113	0,09
4.	pitkä (dlouhý)	250	0,21	14.	kallis (drahý)	107	0,09
5.	tärkeä (důležitý)	222	0,18	15.	korkea (vysoký)	89	0,07
6.	iso (velký)	205	0,17	16.	hankala (složitý)	88	0,07
7.	huono (špatný)	179	0,15	17.	mukava (příjemný)	77	0,06
8.	paha (zlý)	166	0,14	18.	raskas (milovaný)	75	0,06
9.	hauska (zábavný)	127	0,11	19.	tyytyväinen (spokojený)	72	0,06
10.	kova (silný)	119	0,1	20.	hieno (skvělý)	60	0,05

TABULKA 5. 20 nejfrekventovanějších kolokátů pro intenzifikátor *hirveän*

Mezi kolokáty intenzifikátoru *hirveän* (*hrozně*) je oproti předešlým intenzifikátorům ze skupiny velkého rozměru patrný rozdíl ve vyšší spojitelnosti s negativními adjektivy, která figurovala už mezi prvními deseti a v hojném zastoupení se objevovala i dále. Ačkoli nejvyšší frekvenci získal lexém *hyvä* (*dobrý*), další pozitivní adjektiva stojí poměrně daleko za ním. Typická byla též adjektiva vztahující se k doméně obtížnosti — *vaikea*, *hankala*, *raskas*, *rankka*, *työläs* (*složitý*, *obtížný*, *těžký*, *tvrdý*, *pracný*), antonymní *helppo* (*jednoduchý*) a také adjektiva rozměrová. Co se poměrů frekvencí týče, neupřednostňoval tento intenzifikátor tak výrazně jednu kolokaci a počty klesaly pozvolna, první dvě adjektiva — *hyvä* a *vaikea* měla navíc frekvence téměř shodné.

Jevem, který byl u předešlých intenzifikátorů velmi okrajový, kdežto s intenzifikátorem *hirveän* se objevuje výrazně, je zápor. Například konstrukce *hirveän hyvä* (*hrozně dobrý*) se vyskytovala přibližně v polovině případů v záporných větách. Dělo se tak i u další pozitivní konstrukce *hirveän kiva* (*hrozně prima*). Vystává zde tedy otázka, zda intenzifikátor *hirveän*, který má sám o sobě negativní rys, nemá tendenci pojit se s negativním hodnocením v kladných větách a s pozitivním hodnocením v záporu, aby tak celkový verdikt byl negativní. Toto však záhy zpochybil lexém *paha*

pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.	pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.
1.	hyvä (dobrý)	505	0,42	11.	mukava (příjemný)	90	0,07
2.	vaikea (složitý)	323	0,27	12.	kallis (drahý)	88	0,07
3.	suuri (velký)	256	0,21	13.	helppo (jednoduchý)	84	0,07
4.	kiva (prima)	220	0,18	14.	näköinen (vypadající nějak)	75	0,06
5.	iso (velký)	201	0,17	15.	tärkeä (důležitý)	70	0,06
6.	pitkä (dlouhý)	192	0,16	16.	hauska (zábavný)	54	0,04
7.	paha (zlý)	181	0,15	17.	tyytyväinen (spokojený)	54	0,04
8.	huono (špatný)	102	0,08	18.	tarkka (přesný)	52	0,04
9.	kova (silný)	101	0,08	19.	vakava (vážný)	50	0,04
10.	korkea (vysoký)	94	0,08	20.	kylmä (studený)	49	0,04

TABULKA 6. 20 nejfrekventovanějších kolokátů pro intenzifikátor *kauhean*

pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.	pořadí	adjektivum	poč. výsk.	i.p.m.
1.	vaikea (složitý)	287	0,24	11.	tylsä (nudný)	59	0,05
2.	näköinen (nějak vypadající)	185	0,15	12.	ihana (úžasný)	58	0,05
3.	pitkä (dlouhý)	136	0,11	13.	kova (silný)	56	0,05
4.	huono (špatný)	116	0,1	14.	surullinen (smutný)	47	0,04
5.	kallis (drahý)	106	0,09	15.	makuinen (mající nějakou chuť)	46	0,04
6.	paha (zlý)	105	0,09	16.	kiva (prima)	46	0,04
7.	suuri (velký)	96	0,08	17.	ruma (ošklivý)	46	0,04
8.	iso (velký)	82	0,07	18.	pieni (malý)	45	0,04
9.	kylmä (studený)	75	0,06	19.	hankala (složitý)	43	0,04
10.	hyvä (dobrý)	65	0,05	20.	kuuma (horký)	41	0,03

TABULKA 7. 20 nejfrekventovanějších kolokátů pro intenzifikátor *kamalan*

(zlý), který stál v polovině výskytů opět v záporu s konkréty i abstrakty. Tendence byla rozkolísaná i u dalších adjektiv, například *surullinen* (smutný) stálo téměř vždy v kladné větě, zatímco *kamala* (strašný) nikoli.

Sémantické preference se u *kauhean* (děsně) zdají být poměrně shodné s *hirveän* (hrozně). Na prvních místech tabulky se objevily prakticky tytéž lexémy jen s mírnou změnou pořadí. Dominantní byl opět výraz *hyvä* (dobrý), ale ani zde nebyla jeho preference oproti frekvencím ostatních adjektiv tak vyhraněná a počty výskytů klesaly rovnoměrně. Vysoko byla zastoupena opět negativně hodnotící, rozměrová, pozitivní

adjektiva, která *kauhean* preferovalo o trochu více než *hirveän* — srov. větší frekvenční rozdíl mezi *hyvä* a *vaikea* (složitý). Jediná velká odlišnost mezi *hirveän* a *kauhean* byla v přítomnosti záporu. Ten intenzifikátor *kauhean* preferoval ještě více. Například lexém *hyvä*, který měl s předešlým intenzifikátorem zhruba poloviční výskyt v záporných větách, byl zde v záporu téměř vždy, totéž se objevilo i u adjektiva *suuri* (velký). Taková adjektiva, která se s *hirveän* objevovala téměř bez záporu — například *huono* (špatný), jej zde měla přibližně v polovině — dalo by se tedy hovořit o 50% nárůstu.

S nejvyšší frekvencí převládal u intenzifikátoru *kamalan* (strašně) kolokát *vaikea* (složitý), což je změna oproti předešlým intenzifikátorům z této skupiny, nejedná se však o převahu tak výraznou. Poměrně hojně byly zastoupené lexémy s vysloveně negativním významem jako *huono* (špatný) a *paha* (zlý), které figurovaly mezi deseti nejčastějšími, poté *surullinen*, *ruma*, *kipeä* (smutný, ošklivý, bolavý) nebo *ikävä* (mrzutý) a *kurja* (bídny). Dále výrazy něčeho složitého, závažného či komplikovaného. Jejich význam lze chápat do značné míry také jako negativní, zvláště jsou-li takto intenzifikované a míra komplikovanosti tedy přesahuje běžný, potažmo i zvládnutelný stupeň. Negativní příznak je patrný taktéž u dalších lexémů jako *tylsä*, *nolo*, *likainen*, *vaarallinen*, *sekava* (nudný, trapný, špinavý, nebezpečný, matoucí). Mezi nejčastějšími figurovaly také primárně neutrální lexémy *pitkä*, *suuri*, *iso*, *kylmä*, *pieni*, *kuuma*, *korkea* (dlouhý, velký, velký, studený, malý, horný, vysoký) a další týkající se rozměrů a fyzikálních vlastností, které jsou v kombinaci s konkréty měřitelné. Skupina jednoznačně pozitivních lexémů byla poměrně malá — v nejfrekventovanější desítku bylo pouze adjektivum *hyvä* (dobrý), a to až na desátém místě. Výrazněji než u předchozích skupin se zde objevilo počasí specifikované jako studené nebo horké. Rozdíl byl také v přítomnosti záporných vět, které se vyskytovaly pravidelně, ale u žádného zkoumaného adjektiva nepřevažovaly a u některých byly spíše ojedinělé. Druhý intenzifikátor figuroval přibližně ve třetině výskytů.

5.4 SROVNÁNÍ

Dvě zvolené skupiny intenzifikátorů ukázaly značné rozdíly ve svých kontextech, a to jak z hlediska nejčastěji rozvíjených adjektiv, tak z hlediska toho, jak často celá konstrukce intenzifikovala abstrakta či konkréta, kterých témat se texty týkaly a zda se vyskytovaly v záporných větách. Toto potvrzuje počáteční předpoklad o odlišnosti kontextů u jednotlivých skupin. Je nutné podotknout, že adjektiva, která se v tabulkách kolokátů vyskytovala, se u všech analyzovaných intenzifikátorů značně opakovala. Neznamená to však, že by v sémantických preferencích jednotlivých intenzifikátorů nebyly rozdíly, neboť jejich pozice a frekvence se střídaly a u některých intenzifikátorů se dokonce projevila tendence tvořit s jedním adjektivem natolik časté spojení, že by se dalo uvažovat o takové míře ustálení, kdy mluvčí pojmají celou konstrukci jako ustálenou jednotku. Je třeba brát v potaz povahu kolokátů a to, že se jedná o velmi frekventovaná adjektiva, která valnou většinou patří mezi skupinu graduálních adjektiv, nicméně mezi výrazy vztahujícími se ke stejné doméně jsou spíše neutrální — srov. *suuri* (velký) a *jättiläismäi*

nen (obří). Takto neutrální adjektivum se může zdát nedostačující, a proto je třeba jeho míru dále upřesnit.

Dalším jevem, ve kterém se projevilo výrazný rozdíl, byla možnost uplatnění intenzifikátoru v kontextu záporné věty. Ta se výrazně měnila v závislosti na skupině intenzifikátorů — intenzifikátory s významem velkého rozměru se v záporu vyskytovaly pouze ojediněle, zatímco ve skupině intenzifikátorů s významem nepříjemného pocitu byl zápor běžný, u intenzifikátoru *kauhean* (děsně) dokonce převládající.

U některých členů se odlišovaly preference i v rámci jedné skupiny — např. *äärettömän* (nekonečně) nejvíce kolokuje s adjektivem *tärkeä* (důležitý), zatímco *valtavan* (ohromně) i *suunnattoman* (nesmírně) upřednostňují *suuri* (velký). Dobrým příkladem je také porovnání konstrukce *hirveän hyvä* (hrozně dobrý), která je zcela běžná, s *kamalan hyvä* (strašně dobrý), které už tak prototypickým spojením intenzifikátoru a adjektiva není.

6. ZÁVĚR

Produktivní skupina adjektiv, která v genitivu slouží jako intenzifikační výrazy, je z hlediska sémantiky velmi pestrá a nabízí široké pole pro možné bádání, kterému se však teoretické práce zatím věnují málo. Dosavadní popisy v jazykových příručkách a slovnících tuto pestrost příliš nezohledňují. Často jmenují pouze intenzifikátory označující výhradně vztah k normě, a skupiny s dalšími sémantickými rysy jsou upozaděny. Mnoho těchto intenzifikátorů je navíc uváděno jako vzájemně synonymní, byť při analýze jejich bezprostředních adjektivních kolokátů i širšího kontextu vykazují různé vlastnosti. Zajímavým jevem, který se objevil v průběhu analýzy, je výskyt v záporných větách a doprovázení konstrukce další intenzifikací, která se ovšem projevuje u konkrétních konstrukcí v různé míře a podobě.

LITERATURA

- BELTRAMA, A. (2016): *Bridging the Gap: Intensifiers between Semantic and Social Meaning*. Disertační práce, University of Chicago.
- CVEJNOVÁ, J. (1999): Komparace a intenzifikace. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, 47, s. 77–84.
- ČERMÁK, F. (2010): *Lexikon a sémantika*. Praha: Lidové noviny.
- HAKULINEN, A. et al. (2004): *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS.
- KALOINEN, M-L. — SUNTINEN, R. — VALLISAARI, M. (2004): *Viesti ja vaikutus*. Helsinki: WSOY.
- Kielitoimiston sanakirja [online]. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisu 35. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Aktualizováno 11.11.2021, dostupné online z: www.kielitoimistonanikirja.fi.
- LINDROOS-ČERMÁKOVÁ, H. (2003): *Suomi-Tšekki-Suomi taskusanakirja*. Helsinki: WSOY.
- ORPANA, T. (1988): *Kuvaus vai kommentti*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- PUNTTILA, M. (1985): *Nominien superlatiivisuuden ilmaiseminen: vertailun typologiaa ja Kymenlaakson tienoon murteiden tarkastelua*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

PUNTTILA, M. (1990): Hyperhyvää
vai huippuhuonoa? Tarpeellisista ja
tarpeettomista vahvistussanoista. *Kielikello*. 1.
Dostupné online z: <https://www.kielikello.fi/-/>

hyperhyvaa-vai-huippuhuonoa-tarpeellisista-
ja-tarpeettomista-vahvistussanoista, citováno
1. 5. 2022.

Zuzana Vorlíková | Ústav germánských studií, Filozofická fakulta
Univerzity Karlovy | nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
ORCID ID: 0009-0006-1233-6320
vorlikoz@ff.cuni.cz